

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI
mavzusidagi Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
2026-yil 25-26-sentabr

(1-qism)

JIZZAX-2026

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to'plami – Jizzax: O'zMU Jizzax filiali, 2026-yil 25-26-sentabr. 507-bet.

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur'atlar bilan rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e'tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma'ruza tezislari to'plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo'nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o'qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarining ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas'ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay'ati a'zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A., p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD) dots., Norbekova B.Sh. p.f.f.d.(PhD) dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O'ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo'rayev M.M.

Mazkur to'plamga kiritilgan ma'ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlarning to'g'riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

evaluate learning. Such a model transforms AI from a text-generation shortcut into a tool for formative dialogue. For English language teachers, the key professional task is to design conditions in which students learn not only to receive faster feedback but also to judge, verify and use feedback responsibly. Future classroom research in Uzbekistan could examine how this model operates across proficiency levels, class sizes and academic disciplines, with particular attention to feedback literacy, academic integrity and long-term writing development.

REFERENCES

1. Mahapatra, S. (2024). Impact of ChatGPT on ESL students' academic writing skills: A mixed methods intervention study. *Smart Learning Environments*, 11, 9. DOI: 10.1186/s40561-024-00295-9.
2. Guo, K., & Wang, D. (2024). To resist it or to embrace it? Examining ChatGPT's potential to support teacher feedback in EFL writing. *Education and Information Technologies*, 29, 8435–8463. DOI: 10.1007/s10639-023-12146-0.
3. Polakova, P., & Ivenz, P. (2024). The impact of ChatGPT feedback on the development of EFL students' writing skills. *Cogent Education*, 11, 2410101. DOI: 10.1080/2331186X.2024.2410101.
4. Shi, H., & Aryadoust, V. (2024). A systematic review of AI-based automated written feedback research. *ReCALL*. DOI information available through Cambridge University Press.
5. Teng, M. F. (2024). "ChatGPT is the companion, not enemies": EFL learners' perceptions and experiences in using ChatGPT for feedback in writing. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 7, 100270. DOI: 10.1016/j.caeai.2024.100270.

DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR VA ULARNING OILAVIY HAYOTGA TA'SIRI

Yuldasheva Sojida Zoyirovna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston

Milliy universiteti Jizzax filiali

"Psixologiya" kafedrası assistenti

[*sojidayuldasheva8384@gmail.com*](mailto:sojidayuldasheva8384@gmail.com)

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy jamiyatda yuz berayotgan demografik o'zgarishlar va ularning oilaviy hayotga ta'siri tahlil qilinadi. Aholi sonining o'sishi, tug'ilish darajasining o'zgarishi, migratsiya jarayonlari, urbanizatsiya, aholining qarishi, nikoh va ajralish ko'rsatkichlaridagi o'zgarishlar oilaning tuzilishi va funksiyalariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, oilaning tarkibiy tuzilishi, er-xotin munosabatlari, farzand tarbiyasi, avlodlararo munosabatlar va oilaning ijtimoiy-psixologik muhitida yuzaga kelayotgan o'zgarishlar yoritilgan. Maqolada demografik jarayonlarni oilaviy hayot bilan bog'liq holda o'rganishning psixologik va ijtimoiy ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: demografiya, oila, oilaviy munosabatlar, tug‘ilish, migratsiya, urbanizatsiya, aholi qarishi, nikoh, ajralish, farzand tarbiyasi, demografik jarayonlar.

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri bo‘lib, jamiyatda sodir bo‘layotgan iqtisodiy, siyosiy, madaniy va demografik jarayonlarning ta’sirini bevosita o‘zida aks ettiradi. Jamiyatdagi aholi soni, yosh tarkibi, tug‘ilish va o‘lim ko‘rsatkichlari, migratsiya jarayonlari, urbanizatsiya darajasi kabi demografik omillar oilaning shakllanishi va rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. So‘nggi yillarda dunyoning ko‘plab mamlakatlarida demografik jarayonlarning jadallashuvi kuzatilmoqda. Tug‘ilish darajasining ayrim hududlarda pasayishi, boshqa hududlarda esa yuqoriligicha qolishi, aholi migratsiyasining kuchayishi, shahar aholisi sonining ortishi hamda umr davomiyligining uzayishi natijasida oilaning an’anaviy modeli ma’lum darajada o‘zgarib bormoqda. Demografik o‘zgarishlar nafaqat oilaning miqdoriy tarkibiga, balki uning psixologik muhiti, oilaviy rollar, er-xotin munosabatlari va farzand tarbiyasi jarayoniga ham ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli demografik jarayonlarni oilaviy hayot bilan o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish zamonaviy psixologiya, sotsiologiya va demografiya fanlarining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.[1]

Demografik o‘zgarishlar deganda aholining soni, tarkibi, joylashuvi va harakatida sodir bo‘ladigan o‘zgarishlar tushuniladi. Ushbu jarayonlar asosan tug‘ilish, o‘lim, nikoh, ajralish va migratsiya ko‘rsatkichlari orqali namoyon bo‘ladi. Demografik jarayonlarning eng muhim xususiyati shundaki, ular jamiyatning barcha ijtimoiy institutlariga ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, oila demografik jarayonlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Chunki tug‘ilish oilada amalga oshadi, nikoh oilaning shakllanishiga asos bo‘ladi, migratsiya esa oilaning yashash va faoliyat tarzini o‘zgartiradi.

Demografik o‘zgarishlarning oilaga ta’siri ikki tomonlama xarakterga ega. Bir tomondan, jamiyatdagi demografik jarayonlar oilaning tuzilishi va faoliyatiga ta’sir qiladi. Ikkinchi tomondan, oilalarda yuz berayotgan o‘zgarishlar jamiyatning umumiy demografik holatiga ta’sir ko‘rsatadi.

Tug‘ilish darajasi oilaning demografik va ijtimoiy rivojlanishini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Oiladagi farzandlar soni er-xotinlarning hayot tarzi, iqtisodiy imkoniyatlari, tarbiyaviy mas’uliyati va psixologik munosabatlariga ta’sir qiladi. Ko‘p farzandli oilalarda ota-onaning vaqt va e’tibori farzandlar o‘rtasida taqsimlanadi. Bunday oilalarda hamkorlik, o‘zaro yordam va mas’uliyat hissining shakllanishi uchun keng imkoniyat mavjud bo‘lsa-da, moddiy va psixologik yuklama ham ortishi mumkin.

Kam farzandli oilalarda esa ota-onaning har bir farzandga individual e’tibor qaratish imkoniyati yuqori bo‘ladi. Biroq bunday oilalarda farzandning ijtimoiy tajribasi, aka-uka va opa-singillar bilan o‘zaro munosabatlari cheklangan bo‘lishi mumkin.

Tug‘ilishning kechiktirilishi ham zamonaviy oilalarga xos jarayonlardan biridir. Ta’lim olish, kasbiy faoliyat va iqtisodiy barqarorlikka intilish natijasida ayrim yoshlar nikoh qurish va farzandli bo‘lishni keyinga qoldirmoqda. Bu holat

oilaning shakllanish davrini uzaytirib, er-xotinlarning hayotiy rejalari va oilaviy rollariga ta'sir ko'rsatadi.

Migratsiya zamonaviy demografik jarayonlarning muhim yo'nalishlaridan biridir. Mehnat, ta'lim yoki boshqa sabablar tufayli insonlarning bir hududdan boshqa hududga ko'chib o'tishi oilaviy munosabatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Mehnat migratsiyasi natijasida oila a'zolarining uzoq muddat bir-biridan ajralib yashashi mumkin. Bunday sharoitda er-xotin munosabatlarida masofa, ishonch, sog'inch va emotsional qo'llab-quvvatlash masalalari dolzarb bo'lib qoladi. Ota yoki onaning uzoq vaqt oiladan uzoqda bo'lishi farzand tarbiyasiga ham ta'sir qilishi mumkin. Ayrim hollarda farzandlarda ota-onaga nisbatan emotsional yaqinlikning kamayishi, xavotir yoki yolg'izlik hissi kuzatiladi. Shu bilan birga, zamonaviy aloqa vositalari masofadan turib oilaviy munosabatlarni saqlab turishga ma'lum darajada yordam bermoqda.

Migratsiya natijasida oilalar yangi madaniy va ijtimoiy muhitga moslashishga ham majbur bo'ladi. Bu esa oilaning qadriyatlari, an'analari va tarbiyaviy usullarida ma'lum o'zgarishlarni yuzaga keltiradi.

Urbanizatsiya, ya'ni aholining shaharlarga ko'chishi va shahar hayot tarzining keng tarqalishi oilaviy hayotga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shahar sharoitida yashovchi oilalarda individualizm, mustaqillik va shaxsiy hayotga bo'lgan ehtiyoj kuchliroq namoyon bo'lishi mumkin.

Urbanizatsiya natijasida katta yoki kengaygan oilalardan kichik, ya'ni nuklear oilalarga o'tish jarayoni kuchayadi. Nuklear oila tarkibi odatda ota-ona va farzandlardan iborat bo'lib, mustaqil yashash va qaror qabul qilish imkoniyatlari kengroq bo'ladi.[2]

Biroq nuklear oilaning ayrim qiyinchiliklari ham mavjud. Katta avlod vakillarining kundalik yordamidan uzoqlashish, farzand tarbiyasida qarindoshlarning ishtiroki kamayishi va er-xotinning barcha mas'uliyatni mustaqil bajarishi psixologik yuklamani oshirishi mumkin.

Shahar hayotining tezkor sur'ati, mehnat bandligining yuqoriligi va iqtisodiy talablar ham oilaviy muloqot uchun ajratiladigan vaqtning qisqarishiga olib kelishi mumkin. Natijada oilada birgalikda vaqt o'tkazish, emotsional yaqinlik va samarali muloqotni saqlash muhim vazifaga aylanadi.

Umr davomiyligining uzayishi natijasida ko'plab oilalarda bir necha avlod vakillari uzoq vaqt davomida bir-biri bilan aloqada bo'ladi. Bu jarayon oiladagi avlodlararo munosabatlarning ahamiyatini oshiradi.

Keksalar oilada hayotiy tajriba va qadriyatlarni yosh avlodga yetkazuvchi muhim shaxslar hisoblanadi. Biroq aholining qarishi oilalarga yangi mas'uliyatlarni ham yuklaydi. Voyaga yetgan farzandlar nafaqat o'z farzandlarini tarbiyalash, balki keksa ota-onalariga g'amxo'rlik qilish zaruriyatiga ham duch kelishlari mumkin. Bu holat ayrim oilalarda psixologik va iqtisodiy yuklamaning ortishiga sabab bo'ladi. Shu sababli avlodlararo munosabatlarda o'zaro yordam, hurmat va mas'uliyat tamoyillarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Demografik o'zgarishlarning muhim ko'rsatkichlaridan biri nikoh va ajralish jarayonlari hisoblanadi. Jamiyatdagi iqtisodiy va madaniy o'zgarishlar yoshlarning

nikohga bo'lgan munosabati va oilaviy qadriyatlariga ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy oilalarda er-xotinlar o'rtasidagi munosabatlarda tenglik, o'zaro hurmat, shaxsiy rivojlanish va individual ehtiyojlarni hisobga olishga bo'lgan talab ortmoqda. Oilaviy rollarning an'anaviy taqsimoti ham ma'lum darajada o'zgarib bormoqda.

Ajralishning ko'payishi yoki oilaviy nizolarning kuchayishi farzandlarning psixologik rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli oilaviy munosabatlarda nizolarni konstruktiv hal qilish, samarali muloqot, emotsional yaqinlik va o'zaro qo'llab-quvvatlash ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

Demografik jarayonlar farzand tarbiyasining mazmuni va shakliga ham ta'sir qiladi. Kichik oilalarda farzandga bo'lgan e'tiborning ortishi, ota-onalarning ta'lim va tarbiya masalasiga mas'uliyatli yondashuvi kuzatiladi. Biroq ota-onalarning yuqori bandligi, migratsiya, ajralish yoki oilaning boshqa demografik o'zgarishlari farzandning psixologik rivojlanishiga ma'lum qiyinchiliklarni olib kelishi mumkin.

Farzand uchun oiladagi psixologik muhit, ota-onaning emotsional qo'llab-quvvatlashi va barqaror munosabatlari muhim ahamiyatga ega. Demografik sharoit qanday bo'lishidan qat'i nazar, oilada sog'lom psixologik muhitni yaratish farzandning barkamol rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, demografik o'zgarishlar oilaviy hayotning barcha jihatlariga ta'sir ko'rsatadigan murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Tug'ilish darajasining o'zgarishi, migratsiya, urbanizatsiya, aholining qarishi, nikoh va ajralish jarayonlari oilaning tarkibi, funksiyalari va psixologik muhitiga bevosita ta'sir qiladi.

Zamonaviy demografik jarayonlar natijasida oilaning shakli va faoliyatida yangi tendensiyalar yuzaga kelmoqda. Kengaygan oilalardan nuklear oilalarga o'tish, oilaviy rollarning o'zgarishi, farzandlar sonining kamayishi yoki ko'payishi, migratsiya tufayli oilalarning vaqtincha ajralib yashashi kabi jarayonlar oilaviy munosabatlarning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda.

Shu bois demografik o'zgarishlarni o'rganishda faqat statistik ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolmasdan, ularning oilaning psixologik holati, er-xotin munosabatlari va farzand tarbiyasiga ta'sirini ham chuqur tahlil qilish lozim. Oila barqarorligini ta'minlash, oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash va zamonaviy demografik sharoitlarga mos psixologik yordam tizimini rivojlantirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vasila Karimova Oila psixologiyasi Toshkent 2007
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim vazirligi G'.B.Shoumarov,I.O.Haydarov,N.A.Sog'inov "Oila psixologiyasi" "Sharq nashriyoti" Toshkent – 2015
3. S.Yuldasheva "Oilaviy munosabatlar psixologiyasi" ZEBO PRINTS Jizzax-2025
4. X.U.Abdusamatov Bolada ota obrazi shakllanishida turli ijtimoiy-psixologik omillarni o'rni. Uslubiy qo'llanma – T. "Fan" nashriyoti. 2021